תלמוד ירושלמי · מפרשים · חידושי רידב״ז על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

חידושי רידב"ז על תלמוד ירושלמי כלאים

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי רידב"ז על תלמוד ירושלמי כלאים

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-רידבז-על-תלמוד-ירושלמי-כלאים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ו 4
הלכה ז 5
הלכה ח 6
הלכה ט 6
פרק ב 9
הלכה א 9
הלכה ב 9
הלכה ג 9
הלכה ה 11
הלכה ו 12
פרק ז 13
הלכה ג 13
הלכה ד 14
הלכה ה 14
הלכה ו 14
פרק ח 15
הלכה א 15
הלכה ג 18
פרק ט 19
הלכה א 19
הלכה ב 19
הלכה ד 22
הלכה ה 23
הלכה ו 23

פרק א

הלכה א

כהדא דתני ילא תזנה הארץ מכאן שהפירות מזנין. וגי' השנו"א ז"ל שהרץ מזנה עיי"ש: **כיני מתניתא הלבן והשעועית**. כתב השנו"א ז"ל דהי' הגי' השעועין בנו"ן משמע שזה הוי מין אחר ע"כ אמר דכן צריך לגרוס במתניתין והשעועית בתי"ו דהוא מין פול המשעשעת הלב ומלת פיל קאי אתרווייהו אלבן ואשעועית. ובאמת במשניות דפוס ווילנא גרסינן במתניתין והשעועים במ"ם ע"כ קאמר כיני מתניתא והשעועית בתי"ו:

הלכה ב

א"ר יידן בר משה דברי חכמים אדם נוטל מעה אחת מפיטמא של קישות מעה אחת מפיטמא של אבטיח ונוטעה והיא נעשית מלפפון. כן מגי' בשנו"א ז"ל ור"ל דקישות ואבטיח לא הוו כלאים זב"ז וע"כ כשזורע אח"כ המלפפון עם קישות או עם אבטיח איני כלאים זב"ז ור"י ס"ל דעיקרו כלאים דנוטל פיטמא מאבטיח ופיטמא מתפוח מאילן ועי"ז נעשה מלפפון ונמצא דכשזורע אחר כך מלפפון עם קישות או אפילו עם אבטיח נעשה כלאים זב"ז דכך מותר לזרוע ביחידי פיטמא מזה ופיטמא ממין אחר משא"כ לזרוע מלפפון עם אבטיח או עם קישות הוי כלאים. ושאל הגמ' אבטיח וקישות מה אמר בה ר"י דילמא ס"ל לר"י דאפילו לדברי הת"ק דהוי מפיטמא של קישות ומפיטמא דאבטיח נמי הוי עיקרו כלאים דקישות ואבטיח גיפייהו הוו כלאים זב"ז אך דקושטא דמילתא קאמר דבא מפיטמא דאבטיח ותפוח אבל אין ה"נ אם היה בא מקישות ואבטיח או דילמא דווקא קאמר דלא הוי עיקרו כלאים רק משום דבא מאבטיח ותפוח אבל מקישות ואבטיח לא הוי כלאים וקאמר נשמעינ' מן הדא הקישואין והאבטיחין והמלפפונות אינן כלאים זב"ז ר"י אומר כלאים וקס"ד דאפילו קישות והאבטיחין לחוד בלא מלפפות הוי ג"כ כלאים לר"י ומדחה דנאמר הקישואין ומלפפין האבטיחין ומלפפין דאינן כלאים לת"ק ע"ז פליג ר"י וס"ל דהוי כלאים אבל הקישואין והאבטיחין אינן כלאים אפילו לר"י לפ"ז הקישואין והאבטיחין צריכה ר"ל דנשאר איבעיא דלא איפשיטא כן מבואר בשנו"א ז"ל:

הלכה ו

עוף לא תניתה. ר"ל לא מנה החנא עופות דהוו כלאים זב"ז א"ר יוחנן אייתיתה מן דבר דלי' ר"ל דהיא מנה המיני עופות דהוו כלאים זב"ז כדמסיק תרנגול עם הפיסיוני כו' רשב"ל אמר משנה שלימה שנה לנו רבי במס' ב"ק וכן חי' ועוף כיוצא בהן הרי דמזכיר

התנא ג"כ עופות לענין כלאים ע"ז אמר ר' יוחנן צירבה להא דבר דלי' כצ"ל תנינן הכא חי' ופרשנתה תמן ר"ל במס' ב"ק תנא חי' דהוי כלאים זב"ז והכא במס' כלאים מפרש התנא איזהו מינים הוו כלאים זב"ז. וכן תנינן בהמה הכא ר"ל במס' ב"ק ופרשנתה תמן במס' כלאים איזהו מינים הוו כלאים זב"ז אבל עוף תנא התנא במס' ב"ק דהוי כלאים זב"ז והכא במס' כלאים לא מפרש איזו מינים הוו כלאים זב"ז ואתא בר דלי' ופריש לנו המינים ע"כ צריכה להיא דבר דלי' וכן מפרש השנו"א ז"ל ותמן קאי אמשנה דידן והכא קאי אמשנה שבמס' ב"ק ודבר זה מצוי בירושלמי כמה פעמים כי השקלא וטריא הי' בלימוד המשנה דבמס' ב"ק ע"ז אמר ר' יוסי ויאות בא להודיעך שהעוף אסור בהרבעה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וה"פ דר' יוסי משני תירוץ אחר דלפיכך צריכה להא דבר דלי' דאילו במס' ב"ק תנינן וכן תי' ועוף לענין כלאים דהנהגה ובר דלי' בא להודיעך דבעוף אסור גם כלאים דהרבעה. ולקמן בה"ז איכא למ"ד דס"ל דהרבעה בעוף לא נלמד מהרבעה דבהמה רק מקרא אחרינא מאת חוקותי וס"ל דחיה ועוף בכלל בהמה לא הוי בהרבעה עיי"ש:

ר' ירמיה אמר כהנא שאל לר"ל המרביע בחית הים מהו א"ל עוד הן כתיב בהם למינהם ר' אחא לא אמר כן כו' כל שכתוב בו למינהו כלאים נוהג בהם. ר"ל דהרבעה. התיב כהנא הרי דגים שבים כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק הרי כתוב בהן למינהם מעתה כלאים נוהג בהם בתמי' פי' דהאיך איפשר לאדם להרביע דגים שבים א"ר יוסי בי רבי בון הכא פרס כהנא מצודתי' וכו' א"ר יונה יכול אנא פתר לה משום מנהיג ר"ל דבלמינהם דגבי דגים הוא משום מנהיג ובמנהיג יכול אדם להנהיג כדמסיק מייתי חוט וקשר באודני' דלכיסא ובאודני' דיריקא ואינון שייטין או צייפין דין עם דין [ותיבת ומזרעין נמחק] וע"כ משכחת לה גבי דגי הים כלאים דהנהגה:

הלכה ז

ר' יונה ר"א בשם כהנא דר"א היא משום חוקים שחקקתי לאדם הראשון. דס"ל כמ"ד דכלאים אסור לב"נ רבי יוסי בשם ר' הילא ד"ה היא אפילו למ"ד דמותר כלאים לב"נ משום חוקים שחקקתי בעולמי מעתה אסור להרכיב תאנה שחורה ע"ג תאינה לבנה כו' ומתיבת מעתה אסור להרכיב תאנה כו' נשתרבב מזה גם לעיל תיבת מעתה אסור לאדם הראשון:

תני בשם ר"א ב"נ כו' אבל לא להרכיב אילן למה מפני שכתוב בהן למיניהן. דס"ל כמ"ד דהרכבת כלאים אסור ופריך והרי דשאים כתיב בהן ג"כ למיניהם ומשני אין כתיב בציווי אלא בהוצאה ולמה נתקללה הארץ כצ"ל ותיבת וא"כ מיותר ואין סמיכות להא

דלעיל אלא איידי דמזכיר הציווי וההוצאה מזכיר ג"כ האגדה הזאת דקללת האדמה היתי' מפני שהיה חילוק בין ציווי להוצאה:

הרכיב אילן והרביע עוף מ"ד מאת חוקותי תשמורו חייב אחת כו'. בן גירסת מהרא"פ ז"ל:

הלכה ח

ר"ז חתני' דרבי לוי בעי בלא כך אינו אסור משום עבודת הגפן תיפתר בחוץ לששה ואינו אסור משום זרעים תחת הגפן א"ר יוסי תיפתר במעמיק שורש למטה מג' טפחים כהדא דתני שרשי פיאה. כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל ובכי"ק:

הלכה ט

מה אנן קיימין אי משום זרעים באילן למה לי גפן וצנונות אפילו שאר כל הדברים והאילן כצ"ל. ור"ל דהו"ל למיתני הטומן תבואה או ירקות תחת האילן ולמה תפס בלשון גפן ולפת וצנונות אי משום שאינו רוצה בהשרשתן ומשום דגפן הוא דבר שאינו רוצה בהשרשתן אבל שאר אילנות רוצה בהשרשתן אם כן ליתני גפן לחוד דמשום דע"י השרשה מתקלקל עבודת הגפן אבל לפת וצנונות למה לי' למיתני ליתני שאר כל הדברים בהדי גפן ומסיק מן מה דתני רבי חייא כגון אגודה של לפת וצנונות הוי לית טעמא אלא משום שאינו רוצה בהשרשתן ותפס לפת וצנונות משום שדרכן באגודה ואגודה אינו רוצה בהשרשתן:

זרע ב' מינים בבקעה. הסוגיא הזאת תמורה כי מה שיצא מפי' המפרשים ז"ל ומפירוש השנו"א ז"ל משמע דפלוגתא דת"ק ור' יהודה במתניתין הוא בענין אחר בראש תור כדמשמע בהסוגיא הזאת לפי פירוש כולם וגם לפי' הר"ש ז"ל. וגם מה דמוכח מהאי סוגיא דאי בנתונים החטה והשעורה בטפח אחד גם ר' יהודה מודה כדכתב הר"ש כ"ז טעמא בעי. ונראה לפענ"ד דה"פ הסוגיא הזאת ע"פ השנו"א ז"ל וגירסתו וה"פ זרע ב' מינים בבקעה או בחורבה ב' מינים וחלקן הרוו ר' יוחנן אמר פטור רשב"ל אמר חייב פי' דר"י ס"ל דלא אזלינן בכלאים בתר עקירה אלא בתר הנחה. ורשב"ל ס"ל דאזלינן בתר עקירה ואימתי בעינן בכלאים שיעורא בכמה יהיו מקורבין שיהא כלאים עי"ז הנ"מ בשזרע מין אחד ואח"כ בא לזרוע מין אחר אצלו בעינן שיעור הרחקה משא"כ אם זרע כאחת ואך הרוח פיזרן לא איכפת לן מה שלא הי' הנחה כיון שהיתה עקירה דכלאים. ע"ז קאמר דמודה רשב"ל בזורע על הים דאז אינו מחייב משום עקירה לחוד. וכן מודה רשב"ל לענין שבת דבעינן הנחה דוקא. ופריך הגמ' ממתניתין דידן על ר' יוחנן דהא תנינן והזורע חטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים א"כ משמע מלשון מתניתין דחייב על

העקירה מהא דזורע כאחת אע"פ שנתפזר אח"כ דאל"כ למה לי כאחת אפילו מרוחקין זמ"ז בשיעור הרחקת כלאים נמי חייב. א"ו דקמ"ל דכיון דזרע כאחת אע"פ שנתרחקו אח"כ יותר משיעור הרחקת כלאים נמי חייב על העקירה דזורע ומשני פתר לה בנתונים בתוך ששה על ששה ר"ל דלא מיירי בזרע בבקעה או בחורבה אלא במוקפת גדר או מוקרחת ששה על ששה בשדה תבואה דאז עומד מעיקרו לנוח בתוך הרחק שיעורא דכלאים וע"כ חייב על העקירה דאז איסורא דכלאים עליו משעת עקירה כדמסיק דא"ר יוחנן אינו חייב עד שיהא ששה על ששה מוקרחת בתוך שדה תבואה או גדר וע"ז פריך א"כ מ"ט דר' יהודה דפוטר דהא אימתי ס"ל לר' יהודה דבעינן ב' מינים חוץ משדך הנ"מ במפוזר על השדה שיעור הגדול כגון בית רובע דאז בעקירה שעשה מתחלה להניח על שדה זו מחייב אז בעינן שיהא כלאים לבהדי שדה זו משא"כ בזרען ביחד דאז ע"י הנחה לחוד נמי מחייב אז פשיטא לי' להגמ' דאף לר"י לא בעינן כלאים לבהדי שדה דהא לא מצינו דפליג ר"י רק במשנה זו בשחיובו הוא מכח עקירה כדקתני הזורע כאחת דחיובו הוא מכח עקירה אבל בשחיובו הוא אפילו ע"י הנחה גם לר"י לא בעינן ג' מינים דהא כל עיקר הטעם דר"י הוא כדכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דמקיש ר"י כלאי זרעים לכלאי הכרם דבעינן ג' מינים והנה בכלאי הכרם עיקרו הוא במפולת יד ובכלאי זרעים לא בעינן מפולת יד כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"כ ה"ט וכן איתא בפי' משנה ראשונה עיי"ש וא"כ כשחיובו הוא על עקירה אז ילפינן כ"ז מכלאי הכרם אבל כשחיובו הוא על ידי הנחה אז לא ילפינן מכלאי הכרם דהא כלאי הכרם אין איסורו אלא משום מפולת יד דהוא עקירה ומשני ר"י לטעמי' דס"ל דביחד נקרא טפח אבל בו' טפחים רק מיחזי ככלאים וכן בית רובע מיחזי ככלאים ונמצא דבו' טפחים בזרען זאח"ז פטור על הנחה רק הכא בשזרען ביחד ובעת עקירה עומד לנוח בתוך הו' טפחים מוקפין גדר הללו דמחייב משום עקירה אינו חייב רק בב' חיטים ושעורה דאז השדה מצרפן ובעינן כלאים בהדי שדך משא"כ בחיטה ושעורה פטור לגמרי ופריך הא יליף הא דר' יהודה מן דרבנן כמה דרבנן אמרין באיסור בית רובע ללקות ששה על ששה כן ר' יהודה אית ליה באיסור ששה על ששה ללקות טפח והתניא ר' יהודה מתיר וא"כ למה מתיר ר' יהודה לכתחלה לזרוע חיטים ושעורים בו' טפחים הא ו' טפחים לענין איסור דומה לטפח דמלקות וכמו בטפח דמלקות לקי גם על חטה ושעורה דהנחה כן בו' טפחים איסורא איכא על הנחה לחוד וא"כ די חיטה ושעורה ולמה מתיר לכתחלה בחיטה ושעורה ומצריך לכתחלה ב' חיטין ושעורה. ונשאר בקושיא והשתא חוזר הגמ' ומקשי לרשב"ל ג"כ מאות' ברייתא קושיא דר' יהודה מתיר דמ"ט דרשב"ל דס"ל דחייב על העקירה אפילו בבקעה והא תנינן

ר"י אומר אינן כלאים וקשה הא בשנפלו ביחד למה פוטר ר"י דהא כשהנחה מחייבת פשיטא להגמ' דאף לר' יהודה נמי די בחיטה ושעורה אחת. ומשני פתר לה עד שעה שתנוח כלומר דאם נפלו ביחד דאז הנחה מחייבת אז גם ר' יהודה מודה לת"ק דדי בחיטה ושעורה אחת ע"ז מקשה מאות' הברייתא גם לרשב"ל והתניא ר' יהודה מתיר לא אפילו נחה ר' יהודה מתיר בתמי' כדפי' השנו"א ז"ל דע"כ דאפילו בנפלו ביחד ס"ל נמי לר"י דבעינן ב' חיטים ושעורה דאל"כ האיך מתיר לכתחלה הא ניחוש שמא יפול ביחד כדפי' השנו"א ז"ל וע"כ דאפילו בנפלו ביחד נמי פוטר ר' יהודה א"כ קשה על רשב"ל ג"כ מהאי ברייתא דעל ר' יוחנן קשה מהאי ברייתא דר' יהודה מתיר אפילו בלא החשש שמא יפלו ביחד דלדידי' קשה דאפילו שיפולו בתוך ששה המוקפת גדר נמי אסור משום הנחה מדרבנן כיון דמשום הנחה די בחיטה ושעורה אחת. ועל רשב"ל קשה ג"כ מהאי ברייתא דנהי דמיירי בבקעה ואפילו יתפזרו הרבה ג"כ חייב משום עקירה ולפיכך ס"ל לר' יהודה דבעינן ב' חיטים ושעורה מ"מ קשה הא יש חשש הנחה שיפלו ביחד. ונמצא דלר' יוחנן קשה מהאי ברייתא דהא בודאי יש כאן הנחה או בטפח שהוא מדאורייתא או בו' טפחים יהיה הנחה מדרבנן ולרשב"ל קשה הא כיון דע"כ ר' יהודה מודה בעד שעה שתנוח דחייב בהנחה אפילו בחיטה ושעורה אחת א"כ יקשה מהברייתא דר"י מתיר הא עכ"פ יש חשש דהנחה ולמה מתיר ר' יהודה וקשה על ר' יוחנן דודאי יש כאן הנחה ולרשב"ל קשה מחשש הנחה ע"ז משני פתר לה בב' גרעינין דר' יהודה מדמי לה לראש תור כן גי' השנו"א ז"ל ר"ל דהברייתא דר' יהודה מתיר לא מיירי בב' מינין אלא בב' גרעינין דדמי לראש תור דנראה דלאו שדה אחת היא כמו כן ב' גרעינין לאו שדה אחת מתבואה מיקרי ומיחזי כב' נפרדים והגם דרשב"ל ס"ל דאזלינן בתר עקירה ובעת עקירה היו כאחת אבל הנ"מ כשנתפזרו אח"כ אבל בשנעשה לאחר עקירה ראש תור מודה רשב"ל דפטור דא"ר הילא רשב"ל כדעתי' דראש תור הבא מחורבה מותר אפילו שבא לאח"כ ולפיכך מתיר ר' יהודה דאפילו כשיפול ביחד יפטור משום ראש תור [ולא ידעתי מה כוונת הגר"א ז"ל בזה שכ' ב' גרעינין ואולי דהכונה דהברייתא דמתיר הוא משום טעם אתר דב' גרעינין דמי לראש תור משא"כ במתניתין דר"י אינו מתיר רק דס"ל דאינו חייב משום כלאים לא ס"ל דדמי ב' גרעינין לראש תור אלא משום דמקיש כלאי זרעים לכלאי הכרם] ופריך מעתה אפילו ב' חיטין ושעורה כי' [ותיבת וכן הוא מיותר] והתנינן עד שיהא ב' חיטין כו' פתר לה חטה מכאן כו' ושעורה באמצע דאז אסורה משום חיבוש פי' דחבוש בבית אסירים השעורה ואיסור דחיבוש הוא. ונמצא לפ"ז שת"ל האיר עינינו בסוגיא הזאת דמבואר היטב הסוגיא דר"י ורשב"ל ופירוש כל המפרשיא

בפלוגתא דת"ק ור' יהודה דמתניתין דפירשו דיליף מכלאי זרעים דבעינן ב' מינין בהדי שדך אינו סותר להסוגיא דבירושלמי דהסוגיא אזלא ג"כ בשיטה הזאת ומובן הא דכתב הר"ש ז"ל דמוכח מהאי סוגיא דבין לר"י בין לרשב"ל מודה ר' יהודה בשזרען בטפח אחד ב' המינים. ולפי דברינו עולה יפה בע"ה:
סליק פירקא בס"ד:

פרק ב

הלכה א

אלא בשנתערבו דרך מכנס. מדברי הכ"מ ז"ל והתוי"ט ז"ל נראה דהתיבות הללו שייכים לעיל לבתר הקושיא מה אנן קיימין אם במתכוין לזרע וכו' ע"ז משני בשנתערבו דרך מכנס:

הלכה ב

עד כמה עד שתהא בארץ ג' מים במקום הטינא אבל במקום הגריד בעיא היא יותר ותני מקצת היום ככולו ואם צמחה והוריד בהמתו לתוכה וקירטמתה הר"ז מותרת מ"ט דרבנן מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף תני אין מחייבין אותו להיות חורש דק אלא כתלמי הרביעה רשב"ג אומר זנב הסוס כו' מ"ט דאבא שאול כו' מה אבא שאול כרבנן דרבנן אמרי מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף אבא שאול אומר מכיון שהתחיל ברובע דיו. פי' דאבא שאול ס"ל כרבנן מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף דא"צ להיות רצופין ולא אמרינן מכיון שהתחיל לחרוש יחרוש כולו כמו דס"ל לר' יוסי בה"א ר' יוסי אומר יבור מכיון שהתחיל ברובע יגמור ואבא שאול ס"ל כרבנן ולא כר' יוסי וס"ל מכיון שהתחיל ברובע דיו דאי כר' יוסי צריך להשלים את כל הרובע כמו דס"ל לר' יוסי יבור הכל לעיל בה"א כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וכן הפי' בסוגיא זו:

הלכה ג

ואם צמח מותרות לשעבר ואסורות לעתיד לבוא. בתוספתא היא גבי גומם פחות מטפח וזורע ואח"כ משרש דאם לא ישרש יחזורו יצמח משום דכיון דהזרעים אצלו נעשה לח עי"ז וחוזר ונצמח ע"ז אמר דאם נצמח האילן מותרות לשעבר ואסורות לעתיד לבוא ר"ל דאם יקיים אותן אח"כ אסורות לעתיד לבוא כהדא שמעון בן יהודא גם כרמיא אמר לאריסי' פוק זרע מן דזרע צמחין משום דנעשה לח וע"כ נצמת ע"כ אמר לי' פוק חצוד משים דאסור לעתיד לבוא מן דחצד ר"ל לאחר הקצירה ארטבין פי' נעשה רטוב נתייבש כיון שכלתה הלחלותית ע"י הזרעים חזר ואמר לי' פוק סמך פי' דהשתא מותר לחזור

הזרעי' עליו ר"ז בעי עד כדון כרשב"י שהוא אמר לדעת גמורה פי' תיבת לדעת גמורה איתא בירושלמי לענין שנותן לו על כל אופני' ושלא לדעת גמורה הוא שנותן לו רק מצד הכרת עבירה עי' במס' סוכה פ"ד ה"ב וע"כ מקשה התינח רשב"י דחצד ע"כ על כל אופנים ולא אמר לאריס חצוד משום כלאים ולא משום הכרח מראית עין דכלאים צוה לחצוד ע"כ מיתרות לשעבר אע"פ שנצמח אצל הזרעים ולא אסור משום מראית עין דכלאים משא"כ שאר כל אדם דלא יחצדו רק משום הכרח דאיסור כלאים ואם יאמרו דיחצדון משום איסור כלאים א"כ השלעבר נמי מיחזי ככלאים ומשני דאף רשב"י אינו אוסר אלא משום מראית עין ר"ל דאף רשב"י ג"כ צוה לחצוד משום מראית עין דכלאים ואפ"ה השלעבר מותר ולא הוי מראית עין בשלעבר כיון דחכמים התירו לו:

תניי יהושע כו' כשזרעה לעמיר היא מתניתא. דבזה ניתא לי' אבל בשעלתה לזרע לא ניחא ליה לבעה"ב בזה משום דמין זה מפסיד התלתן והא תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אלמא דלא ניחא לי' לעשבים ואין לחשוד אותו שזרע בכיון בכאן משום דהעשבים מפסידין את התלתן ומשני ריב"א בשם גרמי' דמיירי בעשבים שהעלוה לשם זרע דעשבים הללו מפסידין התלתן ובעשבים הללו מותרין משום גזל ואין בו תניי יהושע ע"ז מקשה ר' יוסי א"כ מה שאסר יהושע משום גזל לא אסר אלא אותן העשבים דהוי בעוברי עבירה דאותן אסורין משום גזל אבל עשבים דאין בהן עבירה מותרין משום גזל בתמי' א"ו דפשיטא דלא שנייא בין לזרע בין לעמיר בכולהו אשר יהושע אפילו לזרע דמותר משום כלאים ע"ז מקשה כיון שדעתו עליהן דקאמרת אסורין משום גזל א"כ ניחא לי' לבעה"ב אע"פ שמפסיד התלתן א"כ יהא חייב לנכש דהא יחשדו אותו שהוא זרען ע"ז משני ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו ר"ל דלעולם לא ניחא לי' מה שעלו בכאן ורוצה שיהיו עקורין ויהיו מונחין עבורו אבל לא שיטלם אחר ופריך א"כ לפ"ז כלאי הכרם יהא אסור משום גזל. דאף דניתא לבעה"ב שיעקרום כדי שלא יאסר את כרמו בשיוסיפו מאתים אבל כ"ז להניח לפניו ולא שיטלם האחר לעצמו א"כ קשה על תירוצא דר' אחא בשם ר' מיישא ע"ז קאמר דר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף הוא רוצה בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו ר"ל דאף שלכתחלה לא היה רוצה שיעלו העשבים ויפסידו את התלתן מ"מ לאחר שעלו וכבר הפסידו נמצא דלבסוף הוא רוצה שיהיו מונחין לפניו ולא ביאר עדיין טעמו וע"כ מקשה א"כ קשה נמי לדידי' ג"כ מכלאי הכרם שלבסוף הוא רוצה קודם שעלה למאתים וע"ז מסיק טעמו כאן יש לי עם מי להכנס וכאן אין לי עם מי להכנס ר"ל דבכלאי הכרם לא ניחא ליה ג"כ בסוף שעלה כלאים במקום הזה טוב יותר שהי' עולה במקום אתר

ויכנסם ממקום אחר משא"כ בעשבים של תלתן ניחא ליה בסוף שעלו אצל תלתן דעם התלתן יכנסם אבל בלא תלתן אין לו עם מי להכנס דבפ"ע לא חשיב כלל הילכך הגם דלכתחלה אינו כדאי ההפסד דתלתן אבל בדיעבד שכבר עלו ניחא ליה על עצם העשבים שעלו בכאן עם התלתן דבלא תלתן לא הי' לו עם מי להכנסב וניחא ליה בהרכבה הזאת וע"ז פריך ר"נ אמר ר"מ בעי הגע עצמך שהיתה לו שדה אחרת של תלתן סמוכה הרי יש לו עם מי להכנס וא"כ לא ניחא ליה מהרכבה הזאת מה שעלו ביחד עם התלתן דהא אז הי' ניחא לי' שלא יעלה ביחד עם התלתן ע"ז אמר מיליהון דרבנן פליגין ר"ל על קושית ר' מנא דר"מ ס"ל דתלתן עם עשבים דומה לכלאי הכרם כמו דכלאי הכרם מותר משום גזל כמו כן תלתן בעשבים מותר ואילו מיליהון דרבנן פליגין ע"ז דאר"ז בשם דבית ר"י כל הספיתין אסורין ר"ל משום גזל חוץ משדה בור וניר ובשדה כרם ר"ל כלאי הכרם מותרין משום גזל ואי כר"ע קשה יאמר גם חוץ משדה תלתן של זרעים אלא ודאי דכלאי הכרם לא דמי לשדה של תלתן לזרעים דבשדה תלתן לזרעים אסור משום גזל:

א"ר יוסי מילתא דר' יוחנן מסייע לי כו' צא ולקוט כו'. ר"ל דמחויב לעקור משום כלאים הגם דרק הירק הוא של ישראל והותיב ר' אבהו ממתניתין דידן וכן מקום הגרנות וכו' שדה של תלתן כו' דא"צ לנכש וא"כ מה דלא ניחא לי' ועלו מאליהן א"צ לנכש וה"נ הרי חלק העכו"ם דמי לעלו מאליהן ולא ניחא לי' ולמה ינכש ומשני ליה דהתם המקום גופיה מוכח ואי ס"ד דבשדה תלתן מותר משום גזל א"כ מעיקרא לא קשה מידי דהתם מותרין משום גזל פשיטא דאין צריך לנכש מה שאין כן הכא גבי ירק דאסורין משום גזל אלא ודאי דאף בשדה תלתן אסור משום גזל ע"ז מדחה הגמרא דמזה אין ראי' כההיא דאמר ר"א עשירים היו בתשובות כו' ולעולם הי' יכול לשנויי כן בחילוק הזה:

הלכה ה

רשב"ל בשם חזקי' ראש תור הבא מחורבה מותר. פי' דע"י שנחרב נעשה ראש תור אע"פ שלא עשאה מתחלה ראש תור ג"כ מותר ור"י אמר ל"ש אלא שהיה ראש תור ר"ל שזרעה מתחלה לראש תור הא בלא"ה אסיר:

חזקי' אמר מי שיש לו בית רובע וכ"ש אותו כ"ש זורע לתוכו כל מין שירצה. פי' דיכול לעשות ראש תור בהאי כ"ש ולזרוע בה מין אתר ואפילו שמכניס רק חיטה אחת לתוך הבית רובע של שעורין נמי ראש תור הוא והוי האי חטה הזה כפוף שדה של הכ"ש ור"י פליג עליו וס"ל דלא שייך בכ"ש ראש תור אלא יזרע בה המין הזה של הבית רובע ואינו יכול לחלוק ע"י ראש תור לעשות הכ"ש לשדה אחרת ומודה ר"י דשיעור בית רובע ומחצה יכול לחלוק אותה ע"י ראש תור לב' שדות ויזרע חצי רובע מכאן ממין זה וחצי

רובע מכאן ממין אתר וחצי הרובע שבינתים יעשה ראש תור ממין זה בזה וממין זה בזה ע"ז פריך מתנייתא פליגא על ר' יוחנן היו לו שדות אחת זרועה חיטין ואחת זרועה שעורין מותר להביא תלם בינתיים ולהכשיר הב' מינין הללו ע"י שיעשה אותן לב' שדות ע"י ראש תור ויביא בינתיים תלם ולזרוע אחת חטה ואחת שעורה ר"ל דיחלוק התלם לשנים כגון דאם הי' אורך התלם לערך ב' אמות יזרע חצי אמה מחיטין וחצי אמה שעורין כעין ראש תור ונמצא דהוי ראש תור מן חיטין נכנס לתוך שעורין וראש תור מן שעורין נכנס לתוך חיטין ומדלא יהיב שיעורא בהאי תלם משמע מזה אפילו בתלם כ"ש ומכניס רק חיטה אתת לתוך שעורין ושעורה אחת לתוך חיטין כדקתני אחת חטה ואחת שעורה נמי הוי ראש תור כדמסיק מפני שהחיטין נראות כסוף שדהו של חיטין ושעורין כסוף שדהו של שעורין ואם כן קשה על ר' יוחנן ומשני דר' יוחנן פתר לה כראב"י דראב"י אומר אפילו חטה אחר חטה ר"ל ב' חיטין רק בזה אחר זה נכנסת לשל שעורין וכן ב' שעורין רק זאח"ז נכנסת לתוך חיטין מותר משום דזה הוי כסוף שדה כדמסיק מפני שחטה אחר חטה הנכנסת לתוך שעורין חטה ר"ל היא סוף שדה חטה וכן בשעורין וזה הנ"מ בב' חיטין אפילו דאין כאן אלא ב' חיטין אבל מכיון דהוי בזאח"ז נקרא סוף שדה ונקרא שדה דחיטין אבל אם היתה רק חטה אחת מובלעת בתוך שעורין לא נקרא סוף שדה חיטין וע"כ הוי כלאים ואם כן הברייתא דתלם הוא כראב"י דהוי התלם של ב' חיטין בזאח"ז משא"כ בכ"ש דאינו יכול להכניס רק חטה אחת מהכ"ש לתוך החיטים או השעורין לא מהני ולא הוי ראש תור בזה:

מה אנן קיימין אם במתכוין לבדוק אפילו באמצע שדהו מותר. וקאי על מתניתין שלו חיטין ושל חבירו חיטין מותר לסמוך לו תלם של פשתן. ור' יוסי פליג וס"ל דאפילו באמצע השדה מותר ע"ז פריך על הת"ק דהיכי מיירי אם במתכוין לבדוק אפילו באמצע מותר ואם באינו מתכוין לבדוק מה לי של פשתן מה לי שאר המינין [כן גי' השנו"א ז"ל ועיין בתוי"ט ז"ל] ומשני דלעולם במתכוין לבדוק ועכ"ל באמצע אסור דבאמצע עכ"פ חיישינן למראית העין ובזה נחלקו הת"ק ור' יוסי. דר' יוסי לא חשש למראית עין. ות"ק חשש למראית עין:

הלכה ו

תני מותר הוא אדם לזרוע בתוך שדהו שורה של חרדל וחריע ובלבד שיעשה אורך השורה כו' על רוחב מלואו. אר"א לא שנו אלא בשדה קטנה. דאז ניכרת השורה הזאת והוי כעין ראש תור אבל בגדולה לא. ע"ז אמר לית הדא פליגא על ר' יוחנן דאמר ראש

תור הבא מחורבה אסור. ר"ל דהוי ראש תור הבא מאיליו ולא שעשאו בכיון ומשני תמן לזרעים כאן לירקות. סליק פירקא:

פרק ז

הלכה ג

כתיב לא תזרע כרמך כלאים אין לי אלא כרמך כרם אחר מניין ת"ל כרם. ר"ל מדכתיב דבתרה ותבואת הכרם כן פי' בס' מלאכת שלמה ז"ל והרע"ב ז"ל מפרש דזהו טעמא דת"ק דמתניתין וכן פי' הר"ש ז"ל ע"ז קאמר ר"א דאתיא כר"מ דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע קדושתה פי' לפיכך כתב רחמנא כרמך וע"כ דכרמך מיעוטא הוא וע"כ למעט כרם עכו"ם. וא"כ ע"כ דאתיא כמ"ד דאין קנין דאי יש קנין למה לי למיעוטי הא כיון שנפקע הקדושה ממילא כחו"ל הוא. והוא ממש כדגרסינן במס' ב"ב דף פ"א ע"א דמחייב הי' ר"מ אף בלוקח פירות מן השוק ומחייב בפירות של אחר והא כתיב אדמתך ההוא למעוטי אדמת עכו"ם. והקשו בתוס' ז"ל דלמה לי קרא הא ר"מ ס"ל דיש קנין וא"כ א"צ למעוטי אדמת עכו"ם וע"כ ממעט כל אחר עיי"ש. וזהו ממש דכוותי' כיון דמתייב בכרם אחר א"כ. ע"כ דכרמך ממעט לכרם נכרי וא"כ ע"כ דאין קנין דאי יש קנין ל"צ למעוטי כרם נכרי וע"כ ממעט כרם אחר. ע"ז אמר ר"י ד"ה היא תיפתר בעכו"ם שזרע כרמו כלאים ולקח ממנו ישראל ר"ל דלעולם יש קנין ופשיטא דמותר לזרוע בכרם של עכו"ם אך הא קמ"ל דאפילו לקח אחר כך הישראל הכרם אינו מקדש הגם דעכשיו הוא כרם ישראל ילא דמי לאברי נחירה כההיא דמס' חולין דף י"ז ולא לחלה בהכנסת ישראל לארץ דנעשו טבולים לחלה דהכא גזה"כ הוא דלא נתחדש:

ר' יונה ור' יוסי תרוויהון אמרי דר"מ היא. דע"כ מתניתין ר"מ היא דס"ל אין קנין אבל אי יש קנין ל"צ קרא דכרמך:

רשב"ל אמר קנסא דר"ע. ר"ל דינא דגרמי הוא לר"מ דס"ל דינא דגרמי אבל רבנן פליגי על ר"מ ולית להו דינא דגרמי. ומפורש בירושלמי במסכת פסחים פ"ב ופ"ד דמס' גיטין פלוגתתן בשטר שיש בו ריבית וע"כ קאמר רשב"ל דדינא דגרמי הוא רק לר"מ לבד ועביד עובדא דכוותי' משום דממתניתין דידן מוכח בפירוש כן דהלכה כמותו דהמסכך גפנו וכי מה עשה מעשה אלא כל עיקר ההיזק שלו הוא משום דכשהוסיף לפי דעתו הוא מוסיף ר"ל דכשהוסיף מאתים ברצונו הוא וניחא לי' וזהו כל עיקר ההיזק ולא בידים הזיקו אלמא דחייב משום דינא דגרמי. ועיי' בתוס' ותמצא כל שיטת דינא דגרמי לפי שיטת הירושלמי:

קנסא דרבנן. ר"ל דאפילו רבנן נמי דייני דינא דגרמי:
אר"י הכל מודים בענבים שהן אסורות. פי' כיון דענבים הוי שלו ויכול לאוסרם אר"א דאי אפשר לומר כן האוסר אינו נאסר ר"ל דעיקר האוסר היא התבוא' כדכתיב פן תוקדש וגו' ותבואת הכרם אלמא דעיקר האוסר היא התבואה כן פי' בשנו"א ז"ל. וכיון דהאוסר אינו נאסר א"כ היכי ס"ד דיאסר השאינו אוסר דהיא הגפן. וע"כ לפ"ז ממילא מה פליגין במסכך את גפנו ע"ג תבואתו של חבירו אבל במסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו כל עמא מודיי שהאוסר נאסר כיון שהתבואה הוי שלו ואח"כ מיבעיא המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו מהו לת"ק אם הת"ק מודה ג"כ בזה כיון דשניהן אינן שלו ולא פליג רק בשהגפן שלו ופשיט לי' מהא דאיתותב ר' יוסי לת"ק מהא דשביעית והא בשביעית אין הגפן שלו ואין התבואה שלו ועכ"ז איתותב ר' יוסי להת"ק ש"מ דאף בשניהם אינן שלו ס"ל נמי לת"ק דיכול לאסור. וע"ז פליגי ר"י ור"ש ומביא ר"י ראיה מהא דשביעית. כן פי' בשנו"א ז"ל:

הלכה ד

מאימתי נקרא אנס משישקע. עי' בשנות אליהו ז"ל דמפרש פי' המשנה דלא כפי' המפרשים ז"ל ומהרמב"ם ז"ל אין הכרע בזה:

הלכה ה

כיני מתני' אינן מתקדשות. פי' במלאכת שלמה ז"ל דה"פ אינן מתקדשות בעצמן דכיון שנגמר כל צרכן ואינו מוסיף מאתים ע"כ אינן מתקדשות אבל מקדש לאחר לדבר שלא נגמר לאחר שיוסיף מאתים הרי היא מקודש ע"י התבואה שנגמר כל צרכה ועיין בשנו"א ז"ל:

הלכה ו

ר' יוסי בעי מהו לומר על פתו המוציא לחם מן הארץ ר' יונה בעי דלעת כתלוש לסכך בה. נראה לפענ"ד דהאיבעיות הללו שניהן הוי בעציץ נקוב כמו שכתבתי בתוס' הרי"ד בסוף מס' מעשרות דהיכא דכתיב ארץ ארצך כמו ביכורים ממעטינן עציץ נקוב וכל היכא דכתיב שדה לא ממעטינן עציץ נקוב וא"כ מיבעיא לי' על ברכת המוציא אם שייך לברך ברכת המוציא כיון דלא שייך לסיים מן הארץ דעציץ נקוב אינו בכלל ארץ [דלפיכך ממעטינן ביכורים מעציץ נקוב משום דכתיב בארצם עיי"ש] וא"כ לא תיקנו עליו כלל ברכת המוציא משום דאינו יכול לסיים כתיקון הברכה או דמ"מ יברך המוציא לחם לבד ולא יסיים מן הארץ או דיסיים בנוסח אחר. וכזה האיבעיא שניה דדלעת לענין סכך הסוכה הוא ג"כ לענין עציץ נקוב כפי' הפ"מ ז"ל:

העביר חמשה עציצים תחת גפן אחד. פי' שהעבירן בזאח"ז וע"כ בעציצים לא נתוסף מאתים מן הגפן כיון דלא היו תחת הגפן אלא פעם אחד אבל הגפן שעברו תחתיו חמשה פעמים עציצים נתוסף בו מאתים ועיקר האיסור היא התבואה כמבואר לעיל מפן תוקדש וגו' ותבואת הכרם וא"כ אם הגפן שנתוסף בו מאתים נאסר או לא תלי בפלוגתא דר"א ור"י אם האוסר בעצמו אינו נאסר אם יכול לאסור אבל אם העביר עציץ אחד תחת ה' גפנים דאז איפכא דבגפנים לא נתוסף מאתים ובעציץ נתוסף מאתים דאז לכו"ע דנאסר האוסר דבזה ליכא פלוגתא כן מבואר בשנו"א ז"ל:
סליק פייקא בס"ד:

פרק ח

הלכה א

סברין מימר אוסר נעשה מחיצה ליאסר. על דעתי' דר' יונתן כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים. פי' אם להחמיר עליו אפילו מין אחד לכתוב סתם לא תזרע כלאים והי' שדה וכרם בכלל וכל תרי מיני אסור בין ב' מיני אילנות בין ב' מיני זרעים בין מין אחד זרעים ומין ב' אילן בשלמא לר' יאשי' קמ"ל דבכרם בעינן ב' מינים עם הכרם משא"כ לר' יונתן דשוה כרם לזרעום דשדה א"כ קשה למה לן ב' קראי ומשני כהא דאמר ר"ה הן דאת אמר לא אמרת למה את אומר כפי' הפ"מ ז"ל בדבר שאמרת לא תימר למה אתה אומר משום דרוצה למימר לאוקמי' בלאו דנ"מ בין אם לא היה אומר אלא דמובן ונכלל במה שאמר כבר בין שחוזר ומיחד הדיבור ע"ז. וקרוב לזה פי' הפ"מ ז"ל. או כהא דאר"ז לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים פי' דאיתא בתוספתא ומובא בפ"ק דמס' פיאה ה"ב זורעין זרעין תרעי אילן כאחת והזורע עם חרצנים לוקה. פי' דלא חייב באילנות אלא על הרכבה אבל על הזרעים שזרע ב' מינין אילנות או זרעים וזרע אילן כאחד פטור כדאיתא במס' קדושין דף ל"ט אבל גבי חרצן דהוא זרעיני גפן דאיקרי כרם חייב אפילו על הזריעה ולא בעינן הרכבה ע"ז אמר ר"ז דה"ט דחרצן משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים. ר"ל דנעשה כל עיקר כרם לכתחלה ע"י כלאים ע"כ דהוא ע"י זריעה ולא ע"י הרכבה דכבר הוא כרם. ומסיק הגמ' הכא כמו במס' פיאה ר"י קפודקיא בעי קומי ר' יוסי תמן את אמר אין זרעי אילן קרוין זרעים לפיכך זורעין זרעים וזרעי אילן כאחת ולא עבר על לא תזרע רק בכרם מגזה"כ והכא את אמר זרעי אילן קרוין זרעים פי' גבי הכשר א"ל תמן מיעט הכתוב שאין דרך בנ"א קורין זרעים ר"ל דהא מדרבי קרא גבי כרם דאסור זריעה

מכלל דשאר אילנות לא נקרא זרעים ברם הכא ריבה הכתוב לענין הכשר על כל זרע זרוע אשר יזרע אבל עכ"פ לר' יונתן צריך רחמנא לכתוב לא תזרע מיותר גבי כרם לענין דעיקר כרמך לא תזרע כלאים ועיין בביאור הגר"א ז"ל ביו"ד סי' רצ"ה סק"ה דכתב דזהו דוקא לר' יונתן אבל לר' יאשי' לא שייך עיקר כרמך לא תזרע כלאים דהא האיסור דכרם הוא דווקא עם כלאי זרעים אבל קמ"ל דלא כר' יאשי' אלא דעיקר כרמך לא תזרע כלאים דהכלאים הוא הכרם עיי"ש:

ועוד מן הדא דתנינן שביעית אית לך מימר שביעית דר"ע. פי' האיך חייב בשביעית במחפה מצד מקיים כר"ע וכי בשביעית אפשר לאוקמי כן כר"ע מצד מקיים בתמי' אלא ע"כ דמחפה הוי זורע. ע"ז פתר לה דבשביעית חייב מלקות על החרישה גופה דר"א אמר לוקין על החרישה וקמפרש ואזיל מ"ע דר"א ושבתה הארץ וגו' כלל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט וכו' ולמה יצאו להקיש אליהן ולומר לך מה זרע וזמר מיוחד שהן עבודה בארץ ובאילן כו' פי' רש"י ז"ל במס' ב"ק דף ג' ע"א דדריש כלל ופרט וכלל ושבתה הארץ כלל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט שנת שבתין כלל וע"כ הוי כלל ופרט וכלל. ופריך מה עביד לה ר"י ומשני ב' דברים אינן מחלקין ר"ל דלא הוי כמו הבערה דיצאה לחלק וללמוד על כל הכלל ופריך ולית ליה לר"א דאינן חולקין ומשני לחלוק אינן חולקין וללמוד מלמדין ופריך ולית ליה לר"י מלמדין ומשני שניא היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה וכזה איתא בבבלי ג"כ שם ופריך ע"ד דר"א ניחא [כן גרס המהרא"פ ז"ל וכן מוכח הוא] מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות משום דדריש כלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר שהוא מועיל לעבודת הארץ אף כל דבר שמועיל לעבודת הארץ אבל לר"י קשיא למה מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות הא הל"ת דהפרט אינו מלמד על עשה דהכלל דושבתה הארץ א"כ אף בחופר בורות שיחין ומערות נמי עובר דהא ושבתה הארץ שייך בכל עבודות אף שאינו מועיל לעבודת הארץ וא"כ קשה למה מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות וה"פ ע"ד דר"א ניחא מה דמותר לחפור בורות שיחין ומערות משום דכשם דמלמדין לענין איסור מהפרט כן למדין נמי לענין היתר אבל ע"ד דר' יוחנן מהו לחפור בורות שיחין ומערות ר"ל מהו הענין דלחפור בורות שיחין ומערות בשביעית [או דצ"ל למה חופר במקום מהו לחפור] כשם שאין מלמדין לענין איסור כן לענין היתר לא ילמדו ע"ז משני א"ר בא קרתיגנייא טעם דר' יוחנן שש שנים תזרע שדך לא בשביעית ושש שנים תזמור כרמך לא בשביעית כל ל"ת שהוא בא מכח עשה עשה הוא פי' וא"כ לפ"ז מותר לחפור בורות שיתין ומערות דהא אין עשה

מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה. אבל עשה על עשה שפיר מלמד וא"כ הוי כלל ופרט בעשה והעשה דהפרט מלמד על העשה דהכלל ונמצא דהעשה דהוי בהפרט דזרע וזמר למידה על העשה דהכלל של ושבתה הארץ נהי דלא מלמד שיהא כעין הפרט באיסור ל"ת אבל למידה על הכלל שתהא מיוחד כעין הפרט מה זרע וזמר מיוחדין שהן עבודות הארץ ואילן ומועיל להארץ כן הכלל צריך להיות מועיל לעבודת הארץ. וה"ג במס' שבת פ' כלל גדול כל ל"ת שהוא בא מכח עשה עובר בעשה ואם כן הוי הפרט והכלל בעשה. ע"ז נחלקו ר' ירמי' ור' יוסי ר' ירמי' אמר עובר בעשה דהכלל הוי ג"כ עשה וכל המלאכות בשביעית הוי בעשה ור' יוסי אמר אפילו עשה אין בו בהכלל [וע"כ ממילא לא צריך לשנויי דלפיכך מותר לחפור בורות שיחין ומערות משום דהפרט הוי נמי עשה ז"א דאפילו לא הוי הפרט עשה מ"מ מותר לחפור בורות שיחין ומערות דליכא כאן שום עשה אפילו בהכלל] והא דכתיב ושבתה הארץ וגו' הוא לאו לאיסור עשה על שאר מלאכות אלא הוא אזהרה על זרע וזמר כדמסיק וליידא מילה כתיב ושבתה הארץ לענין ל"ת שבו ר"ל דממה תשבות הארץ הוא מהל"ת דהוא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור:

יכול יהו לוקין על תוספות שבו ר' יוחנן פתר מתניתא יכול יהו לוקין על חרישה בשביעית. ר"א פתר מתניתא יכול יהו לוקין על תוספות שביעית דהוא איסור ב' פרקים הראשונים. ובהתחלת הברייתא הזאת פליגי ר' יוחנן ור"א האיך הפי' בהברייתא ביכול יהו לוקין על התוספות. והשתא מביא הגמ' כיפא דהברייתא בתרי תנאי אית תנא דנקט בסיפא דיכול יהא לוקה על תוספות שביעית ת"ל שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואית תנא דנקט בסיפא דיכול יהא לוקה על תוספות שביעית ת"ל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כן פי' מהרא"פ ז"ל בלשון שני וזהו האמת ולפ"ז צריך להפך הגירסא מדר"א לר"י וה"ג מ"ד שש שנים תזרע שדך דהכונה דאין לוקין על תוספות שביעית מדכתיב שש שנים תזרע שדך א"כ מותר לעשות מלאכה שבשדה כל שש שנים ולפ"ז אתיא כר"א דשש שנים תזרע מפיק לי' איסור דב' פרקים ולהאי תנא דתני ת"ל שדך לי' תזרע וכרמך לא תזמור דמפקע חריש' מדלא כתיב רק זרע וזמר מסייע לר' יוחנן ומצאתי שכן הגי' בכ"י מתלמידי החסיד ז"ל:

מתניתא פליגא על ר"א השמר ל"ת וכתיב שם תעלה ושם תעשה. וה"ג במס' שבת פ' כלל גדול שם תעלה זו עלי' ושם תעשה זו שחיטה וזריקה מה עלי' שהיא בעשה הרי היא בל"ת אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהיו בל"ת בגין דכתיב שם תעלה ושם תעשה הא אילולי דכתיב שם תעלה ושם תעשה אין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד

על עשה עיי"ש ואם כן קשיא לר"י דהא לדידי' הל"ת דזרע וזמר מלמד על הכל שהן בל"ת וה"נ הל"ת דהעלאה מלמד על הכל שהן בל"ת ואם כן ל"ל ההיקש שם תעלה ושם תעשה ומשני לפיכך איצטריך ההיקש העלאה לשחיטה וזריקה ללמדך שחייב על כל אחת ואחת:

ר"ז ר"ח ב"א בשם כהנא הנוטע בשבת כו'. נקע הכא משום דמפרש מהו זורע מהי זומר: **מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע**. ר"ל את פוטרו לנוטע משום זורע פי' בתמי':

הלכה ג

תני ר"מ פוטר אם הי' מסייע אף ר"מ מודה. ולא נחלקו ר"מ וחכמים אלא בשאינו מסייע ולא נקשר לצד הקרון רק להרגילו בהילוך. ע"ז מפרש ר"י טעמא דרבנן למה אסור כיון שאינו מסייע ומפרש הטעם מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה פי' כשזה מתעצל השני דוחף להקרון אע"פ שנקשר לאו משום סיוע. רב אמר מפני שנושאין את החבל שבינתיים פי' הסוס נקשר להקרון בחבל והבקר נקשר ג"כ להקרון נמצא דהחבל הנקשר מהסוס להקרון נישא ע"י שניהם. ע"ז בעי ר' ירמי' באם הי' נקשר בשערן ר"ל דהסוס נקשר להקרון בלא תבל רק בהשער והאיך הדין בין לרב בין לר"י ע"ז פשיט הגמ' דבמה אנן קיימין אם בשקשרו בשערו ר"ל בלא חבל רק בשער לחוד לכ"ע מותר בין לרב בין לר' יוחנן לר"י פשיטא דמותר כיון דאם דחיף להקרון כאיב ליה בשקשור בשערו פשיטא דמותר ואפילו לרב ג"כ מותר דבזה אין שייך למימר השערות נישאות ע"י שניהם וכי זה אסור כך אנו אומרין אסור להרכיב בהמה ע"ג חבירתה בתמי' דהא אינו אסור רק כששניהם נושאים משא אבל בהמה אחת מותר לשאת השני' וא"כ מה איכפת לן מה שנושאת שערות דחבירתה ואם בשקשרו החבל בשערו נאמר מפני שנושאים התבל שבינתים פי' דבזה פשיטא דלא שייך הטעם דר"י מפני שזה נושא עצלותו של זה משום דכאיב ליה כנ"ל [וכ"כ הר"ש ז"ל דכאיב לי' כשידחוף בשקשור בשערו] ונאמר רק טעם אחד מפני שנושאים החבל שבינתיים. כך השיב הגמ' על איבעיא דר' ירמי' ומביא הגמ' דכן תני ר' יונה כשקשור החבל בשערו ליכא רק טעמא דרב ולא טעמא דר"י כדמסיק ואזיל:

ר' יונה אמר איתפלגון רב ור' יוחנן ר"י אמר מפני שזה נישא עצלותו של זה וזה נישא עצלותו של זה רב אמר מפני שנושאים את החבל שבינתים מה נפק מביניהון קשרו בחבל אבל קשרו בשערו בין ע"ד דרב בין ע"ד דר"י פטור כן גי' הנר"א ז"ל בכי"ק וה"פ דהנ"מ ביניהון בשקשרו בחבל להשערות כנ"ל דלר"י מותר דהא בשידחוף כאיב ליה

אבל לרב נושאים החבל שבינתים. אבל אם נקשר בשערות לחוד לכ"ע מותר דלר"י משום דכאיב לי' לא ידחוף להקרון ולרב מותר להרכיב בהמה ע"ג חבירתה ולפ"ז מפורש דבקשור בשערות ליכא כאן לא טעם דרב ולא טעמא דר' יוחנן ואם בשקשור החבל בשערות אין לנו לומר רק טעמא דרב לחוד דזהו כל עיקר הנ"מ בין רב לר"י ופי' זה בריר הוא והתלמיד שהדפיס השנו"א ז"ל אינו מובן לי כוונתו והפי' האמיתי הוא כדברינו בע"ה. והב"י ז"ל סי' רצ"ז והמעדני יו"ט ז"ל בהרא"ש ז"ל הלכות כלאים עמלו לפרש הסוגיא הזאת וע"פ גי' הגר"א ז"ל וכפירושנו שפיר נכון בע"ה:

סליק פירקא בס"ד:

פרק ט

הלכה א

רבי יונה עולא בר ישמעאל בשם ר"א צמר ופשתן שטרפן אסור כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן. ר"ל דשני מינין הללו צמר ופשתים אינו מבטל זא"ז רק כשאיכא רוב צמר גמלים בטל הפשתן וכן ברוב קנבוס בטל הצמר משא"כ בב' מינין הללו צמר ופשתן לחוד לא נתבטל אפילו במיעוט ברוב וכדמסיק בסמוך מה דאמר רב בשעשאן בגד בפ"ע ר"ל בדליכא רק ב' מינים הללו מה דאמר ר' ירמי' בההוא דבעי מערבתה עם חורן פי' דצמר בפשתן ופשתן בצמר אינן בטלין אך במין אחר בטלו. מכאן קשה על הרמב"ם ז"ל שכ' בפ"י מהלכות כלאים ה"ז דלפיכך מותר לחפור עורות הכבשים בפשתן מפני שנתבטלו וקשה מאד הא בב' מינים הללו לא שייך ביטול כדס"ל לרב בשעשאן בגד בפ"ע ורק במערב ביה חורן וכבר הקשה הראב"ד ז"ל ומן הירושלמי הזה מוכח כהראב"ד ז"ל וכן כתב הגר"א ז"ל בסי' רצ"ט ע"ש:

הלכה ב

רב אמר אסיר והלכה כדברי האוסר. ופריך הגמ' ולמה לא אמר כר"א ומשני משום אית תניא תנא ומחליף:

מטפחות ספרים רשב"ג בשם ר' יונתן מפני שהוא עושה אותה כמין תיק ונותן ס"ת עלי' ומניחה בחיקו. וכ"כ הרע"ב ז"ל וכן גרם הר"ש ז"ל וכן גי' המהרא"פ ז"ל. ר' בא ר' חייא בר יוסף בשם רב מפני שהוא מחמם בה דיו אמר רבב"ח לר' בא בלא כך אינו אסור משום כלאים. הסוגיא הזאת חמורה ובס' מלאכת שלמה ז"ל כתב בשם הרב ר' יוסף ז"ל דהגירסא משובשת כאן ונראה לפענ"ד דשפיר נכון ומדויק כל הסוגיא בע"ה ואך תיבה אחת מלא מסלקתה תיבת מלא נדפס בטעות מלא באל"ף אלא צ"ל בה"א וה"ג

מלה מסלקתה ותיבת מלה דמשמעו מילתא אותיבי. מצוי בירושלמי לאין מספר ותיבת מסלקתה איתא ג"כ בירושלמי למשמעות תשובה ועיי' במס' תרומות פ"ה ה"ד ובמס' סוכה בפ"ב ה"ח ומצוי כמה פעמים מסלקין לי' הוא משמעות תשובה גמורה דמשיב לו תשובה גמורה ומסלק לי' מן הקושיא שלו זה איתא בירושלמי כמה פעמים ומעתה מובן כל הסוגיא וכד נדייק בסוגיא הזאת מבואר היטב דיש לדקדק למה בלא כך אינו אסור משום כלאים בפעם הראשון גרסינן בלשון זכר אינו אסור ובלא כך השני דבלא כך אינה אסורה בהנאה גרסינן בלשון נקבה אינה אסורה בהנאה. אך מובן מאד דהנה הר"ש ז"ל והרע"ב ז"ל מפרשין בהני ג' מטפחות ג' טעמים במטפחות הידים לפי שפעמים מחמם בה ידיו מטפחות ספרים פעמים שמשימה בחיקו ומתתמם ומטפחת הספג פעמים שרואה את רבו ומתעטף בה אבל הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות כלאים הכ"ב כתב על כל הג' מטפחות טעם אחד מפני שהידים נוגעות בהם ונכרכין על היד תמיד ומתחממין וכתב בתוס' אנשי שם ז"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש דהא דא"ר בא מפני שמחמם בה את ידיו אכולהו מטפחות קאי והרמב"ם ז"ל מפרש דלא כהרע"ב ז"ל שלפעמים מתחמם י"א אלא שתמיד מתחמם הואיל והידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ואע"ג שאינו מתכוין לחימום אבל הוי פסיק רישיה עיי"ש בתוש' אנשי שם ז"ל. והנה הא דפסק רב כר"א דאסור לנגד החכמים משום דרב לטעמיה דס"ל דבכולהו הידים מתחממין תמיד ולא כהנך אוקימתות משום דלפעמים מניח בחיקו הס"ת לפעמים מתעטף כשרואה את רבו כדאיתא בירושלמי בלשון לפעמים דלפעמים הוא רואה את רבו. וע"כ מפני טעם זה דרק לפעמים מניח בחיקו ולפעמים מתעטף כשרואה את רבו ומתחמם רק לפעמים ע"כ מתירין חכמים אבל ר"א אוסר משום הלפעמים וא"כ היה צריך לפסוק כהת"ק אבל רב לטעמי' דפליג בכל הפעמים דג' מטפחות וס"ל דכולהו מחממין ידיו תמיד ע"כ פסק הלכה כר"א דהא באופן זה ע"כ דהלכה כר"א דאל"כ קשה לרב למה פסק כיחיד לנגד רבים ואי משום דבברייתא איפכא תניא קשיא שבקית מתניתין ועביד בברייתא וכך הקשה הכ"מ ז"ל בה"כ הכ"ב ואלא ע"כ דר"א ס"ל דטעמא משום חימום ידים תמיד כשמכרכן תמיד וע"כ פסק כיחיד לנגד רבים משום דמסתבר טעמי' כדאיתא במס' יבמות דף מ"ז כשמסתבר טעמא דיחיד יש לפסוק כיחיד לנגד רבים וע"כ רב מתניתין נמי איפכא תניא עיי' במסכת ב"ק דף צ"ו ע"ב. ועפ"ז מבואר הסוגיא היטב רשב"ג בשם ר"י מפני שהוא עושה אותה כמין תיק ונותנה בחיקו עם הס"ת והוי כמו דאיתא במס' יומא פרק בא לו דף ס"ת ע"ב וגולל ס"ת ומניחה בחיקו וזה לא הוי תמיד אלא לפעמים וע"ז אמר ר' בא ר"ח ב"י בשם רב מפני שהוא מחמם בה ידיו פי' דפליג

על ההיא דמניחה בחיקו ומתחמם אלא שמחמם הידים וזה הוי תמיד כדכתב הרמב"ם ז"ל וכל המטפחות כן כנ"ל ע"ז הקשה רבב"ח לר' בא בלא כך אינו אסור משום כלאים ר"ל למה לך לחדש בהנך ג' מטפחות משום דהידים מתחממין בשעה שנכרכין על היד וע"כ הוא דבר דתמיד מחמם ולמה לך לזה בלא כך אינו אסור משום כלאים בתמי' דהא אפילו בלא האוקימתא דידך הזאת נמי יש לומר דמפני שלפעמים מניחה בחיקו ונתחמם מטעם זה גופה אוסר ר"א ע"ז משני ליה ולא רב הוא ורב הא ס"ל דאסור ר"ל דע"כ אסור וע"כ הלכה כדברי האוסר וא"כ ע"כ הוא מפני חימום היד שמכריך תמיד על היד ונהי דבטעמא דר"א יש לומר דאפילו משום הטעמים דלפעמים נמי ס"ל לר"א דאסור אבל משום דרב ס"ל דאסור וקובע הלכה כר"א ע"כ דהוא משום חימום היד דמכריך תמיד על ידו וע"כ מסתבר טעמא דר"א [ומכאן יצא לו להרמב"ם ז"ל לפרש דרב ס"ל על כל המטפחות שמחממין ידיו תמיד אף שבגמ' איתא לפעמים והוא משום דכן איתא בירושלמי הזה דלפיכך פסק רב כר"א לנגד רבים משום טעם הזה] ע"ז א"ל ר' יונה לר' בא ולמה לא אמר לי' מלה מסלקתה פי' למה לא אמר ליה מילתא דמסלקתה ר"ל מילתא של תשובה גמורה כדמסיק אילו אמר לו בלא כך אינה אסורה בהניי' מה הוי מימר לי' ר"ל אילו הי' משיב ר' בא לרבב"ח דע"כ מוכרח הוא להא דמחמם בה ידיו דהא ליכא לאוקמא כהטעם דרשב"ג בשם ר' יונתן מפני שהו עושה אותה כמין תיק ונותנה ומניחה בחיקו ז"א דע"כ הוא משום הטעם דמחמם בה ידיו דהא ובלא כך אינה אסורה בהנאה בתמי' ר"ל דהאיך יניח בחיקו הס"ת והמטפחת ויתחמם בה הא אסורה בהנאה מפני קדושת התורה ולא דמי להא דמס' יומא דגולל ס"ת ומניחה בחיקו דע"כ מיירי דאינו מתחמם בה לפי רגע הזאת אבל להניח הס"ת עם המטפחת בחיק ולהתחמם פשיטא דאסור. וע"כ דכל החימום הוא ע"י כריכת היד דכורך תמיד בנגיעת ידו ונתחמם וע"כ הי' לי' למימר מלה דמסלקתה הזאת ואילו הי' ר' בא מסלק לרבב"ח בזה דבלא כך אינה אסורה בהנאה בתמי' מה הוה ליה למימר לי' ר"ל מה הי' לרבב"ח למימר לי' ע"ז בתמי' והא זה היה סילוק גמורה דלא הי' מה למימר ליה ע"ז כלום אם הי' אמר ליה מר דבלא כך אסור בהנאה:

רבנן דקסרין אמרין אנטיטי' מטפחת הספג. ט"ס וצ"ל מטפחת הספרים והאי על הסיפא דמטפחת הספרים דמודין חכמים לר"א ומפרש הדא דתימר במתכוין לשם מלבוש אבל אם אינו מתכוין לשם מלבוש לא בדא ר"ל בזה לא מודין חכמים לר"א וכחב הגר"א בשנו"א ז"ל אבל לר"א אפילו באינו מתכוין לשם מלבוש עיי"ש:

הלכה ד

מנעל של זרב אית אתרין דמזרבין עימרא מגו. ר"ל דנותנין עימרא בתוך המנעול של פשתן ואין בו משום כלאי' משום דיכול להוציא העימרא מבפנים אף שלא ישלוף המנעל כהדא דר"ז מפקיד לר"א ב"ז דיאמר לבר ראשון דלא יחסי לי' מסאני' לא בכיתן אלא ברצועה ר"ל דלתפור אסור בכיתן משום דאז הוי שעטנז אבל אי לא תפור מותר ליתן עימרא לתוך מנעל של פשתן משום דיכול להוציא העימרא אף דלא ישלוף המנעל של כיתנא ומודי ר"ז באהן דאסר עיסקי דעימר על דכיתן דהוא שרי ר"ל דקשר חתיכה דעימר על כיתן דלמטה הוא מלובש בכיתן יכול לקשור עליו מלמעלה עימרא משום דיכול האיש לדחוף את עצמו ויפול הבגד דכיתנא תחת החגור וישאר העימרא עליו מלמעלה ולא יצטרך להפשיט תחלה בגד העליון ואח"כ התחתון ז"א אלא דיכול לדחוף את עצמו ויפול הבגד התחתון והבגד עליון ישאר עליו מלמעלה:

בעון קומי ר"א מהו למיחטי מסאנא בכיתן א"ל למה לא בגין דר"ז דר"ז אמר אסור. כן מגי' בשנו"א ז"ל מודה ר"א בהן דילבש דרדסין דעמר ע"ג דרדסין דכיתן דהוא אסור דאי לא שלח עילאי לא שלח ארעי ר"ל דבפוזמקאות אסור דלא יכול לפשוט התחתון אם לא שיפשוט תחלה העליון. נתני שוע ולא נתני טוי. פי' דמקשה על המתניתין דתני דבר שהוא שוע טווי ונוז ל"ל למיתני כולהו הא בחדא סגי [כשיטת הרמב"ם ז"ל] ומשני דלעולם סגי בחדא ואך אי תני שוע לחוד ה"א דטווי מותר לגמרי ע"כ תני שוע וטווי אבל לא דתני שוע וטווי להורות דבעינן תרתי ז"א דבאמת בחדא סגי אך כדי שלא תימר דטווי כלל כלל לא. ע"ז מקשה הגמ' דז"א מתניתא לא אמרה כן אלא אין איסור משום כלאים אלא טווי ואריג א"כ מוכח בפירוש דטווי ג"כ אסור וא"כ למה קתני דבר שהוא שוע טווי ונוז ואלא ע"כ להורות דבעינן כל ג' ושוע לבד לאו כלום הוא וכן מדייק בנוז דליתני חדא שוע ולא נוז אם לא להורות דבעינן כולהו ומשני ג"כ דה"א דנוז כלל כלל לא ומדחה דז"א דמתניתא לא אמרה כן אלא פיף של צמר וכו' אלמא דנוז אסור וכן מדייק גבי שוע דנתני טווי ולא שוע ומשני ג"כ לאו דבעינן טווי עם שוע אלא דה"א דשוע כלל כלל לא ע"ז מקשה מתניתא לא אמרה כן אלא הלבדים אסורים מפני שהן שיע א"כ ידעינן האיסור דטווי ושוע ונוז וא"כ למה נקט התנא דשעטנז הוא דבר שוע וטווי ונוז כל ג' ביחד דהא ע"כ על כל אחד בפני עצמו הוה ידעינן ממתניתין גופי' ואי דאשמעינן דבעינן כלג' ביחד ג"ז אינו דהא מוכח ממתניתין דאפילו כל אחד לבד נמי אסור וא"כ קשיא מתניתין דלמה נקט שוע טווי ונוז בין דתני או ובין דקמ"ל דבעינן כולן ביחד דהא ע"כ דכל אחד בפני עצמו נמי אסור וא"כ קשה מאי קמ"ל בהא דקתני שוע טווי

ונוז דהא ליכא למימר דבעינן כל הג' ביחד דהא מוכח ממתניתין דבחדא סגי ול"ל דאו או קתני דהאי כבר מנה התנא לכל אחד ואחד ואם כן מאי קמ"ל בזה ונשאר בקושיא:

הלכה ה

מאי דתני אסורות כנון אילין טרסיים דהוא מכפת בי'. בס' מלאכת שלמה ז"ל פי' כפי' הראשון של מהרא"פ ז"ל:

הלכה ו

א"ר סימון טעמא דר"י על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת. וצ"ע בהא דכתב הר"ש ז"ל לעיל בפ"ב ה"ט דר' יהודא ס"ל דבעינן ב' חיטים ושעורה או ב' שעורים וחטה דר"י אזיל לטעמו בכאן והא כאן בעינן ג' משום דבג' מלאכתו מתקיימת:
סליק פירקא וכולה מסכת ברחמי ובסייעתא דשמיא: